

ború alatt és után sokat találgatták, miről tárgyalhatott a belügyminisztériumban, joggal feltételezhetjük, hogy gyakran zsidóügyekben és egyéni mentési akciókban járt el. E látogatásairól a Tanács többi tagja előzetesen rendszerint mit sem tudott. Berend azonban néha a Tanács nevében is eljár. Egy olyan időszakban, amikor Endre nem akarta megengedni, hogy zsidók lépjenek a minisztérium épületébe (állítólag attól félt, hogy a zsidók „megfertőzik” a magyar tisztviselőket, vagy károsan hatnak rájuk), Berendnek sikerült külön engedélyt szereznie a Tanács többi tagja számára, akik mentési erőfeszítéseik során így felkereshették a minisztériumot.¹¹²

1944 júliusában, amikor Horthy leállította a deportálást, és a keresztény egyházak vezetőinek ígéretet tett arra, hogy a kitérteket mentesítik a legtöbb zsidóellenes intézkedés alól, Berend interjút adott a *Harc* c., szélsőségesen antiszemita lapnak, s a szélsőjobboldaliak álláspontjával egybehangzóan azt hangsúlyozta, hogy a kitérés sem változtat a zsidók helyzetén.¹¹³ A háború után Berend azt állította, hogy célja a tömeges kitérés megakadályozása volt, hogy így fennmaradjon a közösség egysége, és jobban meg lehessen védeni. A szélsőjobboldal viszont azért ellenezte a kitéréseket, mert a végleges megoldást az egész zsidóságra ki akarták terjeszteni, köztük azokra is, akik – mint a marannusok – csupán az üldöztetés elkerülése érdekében fogadták el a kereszténységet.¹¹⁴ Az interjú emiatt mind a háború alatt, mind utána nagy felháborodást váltott ki a zsidók között, noha egyesek nem tekintették ártalmasnak.

Egyes források szerint Berend sugalmazására született a *Harc* 1944. december 16-i számában megjelent cikk is, amely röviddel a budapesti gettó létrehozása után jelent meg. „A nagy elkülönítés” c. írás hangsúlyozta, hogy a zsidók elégedettek az ellenük hozott intézkedésekkel.¹¹⁵

Berendnek a nyilas korszakban, különösen pedig a város szovjet ostroma idején a gettóban kifejtett tevékenységéről dicsérő és elítélő vélemények is születtek. Számos beszámoló szerint igen bátran teljesítette kötelemait, miközben a Tanács több tagja, köztük Stern, Pető és Wilhelm bujkálni kényszerült. Temetkezési szertartásokat végzett, a hatóságokkal tárgyalt zsidók szabadon engedése vagy a gettó ellátása ügyében, vigaszt nyújtott a betegeknek és éhezőknek. A viszontagságos időszakban kétségtelenül sok zsidót mentett meg a majdnem biztos haláltól. Gyakran járt papi öltözékben. Egyesek azonban nemcsak kétségesnek, hanem egyértelműen ártalmasnak találták működését. Voltak tanúk, akik azzal vádolták, hogy értéktárgyakat tulajdonított el a temetés előtt álló halottaktól,¹¹⁶ mások pedig azzal, hogy részt vett egy nyilas razziában, amelynek az volt a célja, hogy a „védett” épületekben összezsúfolt zsidóktól pénzt és értékeket csikarjon ki (lásd a 26. fejezetet). Konkrétan azzal vá-